

MISCELLANEA

Din istoria arhivelor românești: Arhive județene și școală de arhivari.

Încă dela înființarea Arhivelor Statului (1831 în Muntenia și 1832 în Moldova) se poate constata o preocupare permanentă din partea conducătorilor acestei instituțiuni de a asigura cât mai bine păstrarea materialului arhivistic și în același timp de a da instituțiunii o organizare cât se poate mai potrivită cu menirea ei.

În ce privește prima preocupare, conducătorii Arhivelor Statului au depus toate silințele spre a obține localuri bune și stabile pentru depozitele și birourile instituțiunii; iar în privința organizării au încercat sistemele cele mai practice utilizate în alte țări.

O problemă mai ales a dat mult de gândit acestor conducători: dacă în organizarea arhivelor țării trebuie adoptat sistemul centralizator sau ar fi mai practică o descentralizare a depozitelor.

Odată cu unirea definitivă a Munteniei cu Moldova în 1862, s'a creat la București un *depozit central* al actelor de stat, pus sub conducerea unui director general. Acest depozit avea o succursală la Iași, unde se păstrau o parte din actele de stat ale Moldovei.

Dar depozitele acestea nu cuprindeau numai acte și documente privitoare la stat, ci și o foarte mare cantitate de material privitor la administrația județelor și comunelor, de oarece vechile regulamente ale arhivelor muntene și moldovene prevedeau, ca să se depună în Arhivele Statului și toate actele și dosarele administrațiilor județene și comunale.

Din această cauză încă pe la 1841 se adunaseră în Arhivele Statului din Muntenia și Moldova cantități atât de mari

de material arhivistic, încât a fost nevoie să se suspende, dela această dată, orice depuneri de ale autorităților județene și comunale.

În anul 1862 (4 Aprilie) înființându-se direcțiunea generală a Arhivelor Statului s'a stabilit prin regulamentul publicat în același an (31 Octomvrie) despărțirea arhivelor autorităților centrale, de cele județene și comunale. Astfel de acum înainte în arhiva centrală se primeau numai arhivele ministerelor și ale celorlalte autorități centrale, pe câtă vreme arhivele autorităților județene și comunale urmau să se păstreze la locurile lor. Iar pentru organizarea lor unitară și pentru controlul lor se crease un post de *inspector al arhivelor din districte*, post care însă n'a fost înscris niciodată în buget. Dispozițiile regulamentului din 1862 au fost confirmate prin regulamentul din 1869, lăsându-se astfel arhivele județene și comunale lipsite cu totul de orice organizare și îndrumare.

Situația tristă ce se crease acestor arhive și care amenința cu distrugerea vechilor depozite de acte și documente din provincie. l-a determinat pe Gr. Manu, director general al Arhivelor Statului, să adreseze în 9 Octomvrie 1870 un lung raport Ministrului Instrucțiunii și Cultelor, în care să ceră concentrarea depozitelor de arhive județene și comunale în capitala fiecărui județ și deci întemeierea de *arhive județene*, cam în genul cum sunt arhivele departamentale din Franța.

Iată cum motivează Gr. Manu această propunere:

«Arhivele din București și Iași, în virtutea regulamentelor mai sus citate, fiind închise dela 1862 încă ori cărei depuneri de acte ale autorităților locale, Direcțiunea opune negreșit un refuz ca-

tegoric la numeroasele cereri ce i se adresează în această privință sau de-a dreptul de către autoritățile județene administrative și judiciare, sau prin intermediul autorității ministeriale. Asemenea cereri au devenit une ori atât de stăruitoare și imperioase din partea unora din autorități, prea mult doritoare de a se descărca de sarcina unor depozite devenite prea mari pentru localurile lor restrânse, încât au adus chiar conflicte neplăcute între dăusele și direcțiune, care nu putea decât să mențină în vigoare dispozițiunile regulamentelor; pe lângă aceasta, direcțiunea, la rândul său, nu așteaptă decât o ocaziune spre a înapoia județelor actele lor, câte au fost depuse aci, în număr considerabil, până pe la anul 1841, și spre a face astfel loc altor acte ale Ministerelor ce nu se mai pot primi din cauza lipsei de spațiu.

«Pe de altă parte, autoritățile locale, prefecturi, tribunale etc., împovărate, cum am zis mai sus, de niște depozite cari se măresc pe fiecare zi și pe cari nu le mai pot cuprinde localurile lor; silite, uneori a strămuta cu dăusele, în grabă și în neregulă atâta cătățime de hârtie, alte ori a le preda fără ordine în primirea funcționarilor ce se preschimbă, sunt astfel condamnate a purta o sarcină incomodă fără nici o utilitate practică, pe câtă vreme devine pe fiecare zi mai dificil a-și procura din asemenea grămezi acumulate de condici și dosare, veri o știință pentru servciul lor sau veri un act pentru interesele cetățenilor.

«Dacă vom adăoga încă eventualitățile contrarie ce se ivesc une ori, un incediu, spre exemplu, ca acum câțiva ani la Tribunalul Râmnicul-Sărat, sau o inundațiune sau fie chiar umezeala localului, ca la unul din Tribunalele din București, vom putea avea o idee despre starea în care se află actele publice pe la județe și chiar în Capitală.

«Din toate cele ce preced remediul

la o așa stare de lucruri se prezintă de sineși; și aceasta ar fi a se pune în aplicațiune principiile deja așezate prin regulamentul dela 1862; cu alte cuvinte a se înființa în fiecare județ un serviciu special, fie cât de mic, pentru conservarea și regularea arhivelor autorităților locale. Subsemnatul crede, Domnule Ministru, că dacă veți binevoi a vă adresa la consiliile județene ale cărora sesiuni se deschid la 15/27 corent, nu se va găsi nici unul care să refuze a înscrie în bugetul său fondurile cuviincioase pentru crearea unei arhive speciale a județului. Foloasele unei asemenea instituțiuni se va putea lesne aprecia când se vor lua în considerațiune avantajele ce vor rezulta pentru locuitorii din județe de a avea la îndemână, bine regulate și conservate cu îngrijire și siguranță, toate actele autorităților cu care sunt zilnic în contact și de cari sunt legate toate interesele lor, dela actele stărei civile până la titele prin cari se legitimează averile și drepturile fiecăruia.

«Afară de acestea, nu trebuie să se uite că această nouă sarcină asupra bugetelor județene — dacă sarcină poate fi — este cu totul în spiritul descentralizator al legislațiunei noastre actuale, și dacă nu s'a prevăzut anume în legea consiliilor județene, după cum s'a făcut în țările de unde am împrumutat o asemenea instituțiune, nu este mai puțin adevărat că ca o trebuință specială, ca o nevoie care atinge interesele județelor în parte, acestora le incumbă și datoria să avizeze la mijloacele de a le împăca.

«Cât pentru fondurile ce ar necesita realizarea unui asemenea scop, subsemnatul crede că o alocațiune dela trei până la cinci mii lei noi, după importanța județului, ar fi pe deplin suficientă.

«Votându-se o asemenea alocațiune am putea păși și la o altă îmbunătățire, care ar da mai târziu foloase însemnate.

«Lipsa de persoane competente cari să poată descifra actele cele vechi, fie chiar din timp mai dincoă, de când s'a

lepădat caracterele cirilice, sau care să poată ceti mai cu seamă vechile acte slavonești, devine din ce în ce mai simțită; și cu toate acestea nu este un proces, o cestiune de hotărnicie, o afacere administrativă care să fi luat naștere cu câțiva ani mai în urmă, unde să nu fie neapărată nevoie de asemenea cunoștințe.

«N'ar fi oare o însemnată înlesnire ce s'ar aduce intereselor particulare pe cât și intereselor publice, când s'ar înființa pe lângă Arhiva Centrală din București cursurile necesare spre a forma juri experți în asemenea materii, cărora se vor preda în același timp și celelalte cunoștințe practice, spre a forma dintr'înșii buni arhiviști și a-i răspândi apoi în județe?»

«Și dacă cu timpul și cu ajutorul statului s'ar mai adăoga la aceste cursuri și altele de istoria și arheologia națională, nu s'ar face cu modul acesta un bun început de o școală complectă, care să ne dea tineri erudiți și folositori în diverse ramuri?»

«Posedând după terminarea studiilor lor cunoștințele diverse ce indicarăm mai sus, exersați pe de altă parte la practica serviciului prin lucrările ce vor fi chemați a săvârși în același timp în arhiva centrală, asemenea tineri pot fi prin județe cetățeni și funcționari în adevăr utili, pot deveni propagatorii cei mai activi ai culturii publice. Ocupând funcțiunile modeste de arhivari ai județului, ei pot servi în același timp spre a organiza în fiecare oraș principal o *bibliotecă publică* și un mic *muzeu local*, fiind în indemn perpetu pe lângă consiliile județene și comunale spre a creia asemenea instituțiuni științifice; ei vor putea fi întrebuințați ori și când în interesele statului și ale județului în ori ce serviciu, care ar reclama cunoștințe mai alese, ca agenți ai cadastrului, ca conservatori de ipoteci, când se vor organiza asemenea servicii, atât de imperios reclamate atsăzi, ca experți în scripte, și

vor putea, la trebuință, ocupa cu onoare o catedră sau a fi încercinați cu cursuri ori conferințe publice, cu inscripțiuni școlare, sau cu cercetări istorice și arheologice ca agenți ai Comitetului Arheologic, ori ai Societății Academice etc.»

Propunerile lui Gr. Manu au fost bine primite de către ministrul de atunci. S'a intervenit numai decât la prefecturile tuturor județelor și încă în sesiunea de toamnă a consiliilor județene s'a pus în discuție chestiunea.

Din răspunsurile primite se constată că umnai o mică parte din consiliile județene au admis înființarea arhivelor județene și au votat credite necesare și anume Iași, Tecuci, Vaslui, Olt și Mehedinți, restul au pretextat lipsa de fonduri sau inutilitatea înființării arhivelor județene.

Și astfel propunerea lui Gr. Manu nu a putut deveni realizată, din care cauză un mare număr de arhive provinciale s'au distrus ori s'au pierdut. (*Arh. Stat. Buc. Dos. 230 Min. Instr. Cult.*)

CONST. MOISIL.

Istorieul Thallóczy despre Arhivele Statului.

Istoria și «literatura» Arhivelor Statului din București și Iași nu e tocmai atât de bogată ca să nu ne intereseze datele și amănuntele, cari ne-au rămas dela istoricul ungar Ludóvic *Thallóczy*, care cu prilejul excursiunii regionale în Ardeal a Societății Istorice Ungare¹⁾ din ultima săptămână a lunii August 1879 repezindu-se la București, a vizitat Arhivele, lăsându-ne despre ele câteva date statistice destul de interesante de amintit.

Tânărul istoric începător, Thallóczy,

¹⁾ Magyar Torténelmi Társulat, întemeiată la 1867.

²⁾ A rumun nemzeti levéltár, în revista sus numitei societăți istorice «Századok», vol. 1879, pag. 697—702.

veni la București cu scopul de a vedea și afla dacă în Arhivele Statului se găsește vreun material care ar merita atențiunea istoricilor unguri pentru a-l studia mai cu deamănuntul în interesul completării istoriografiei ungare.

Nu reiese din micul articol citat al lui Thallóczy, dacă s'a întâlnit cu directorul B. P. Hasdeu, despre care menționează numai că opera sa: «Istoria critică a Românilor» e scrisă cu multă erudiție, pare însă că la Arhive fu călăuzit de subdirectorul Eduard Coni, șeful secțiunii I-a și a III-a a Arhivelor, despre care zice că e «foarte cult și bun cunoscător» al tezaurilor Arhivelor, precum și de lingvistul Dumitru Peșacov, șeful secției a II-a, care cuprinde și arhivele mănăstirești, în total 2316 hrisoave și acte înregistrate, multe fiind încă necatalogate.

Interesându-se de materialul privitor la istoria Ungariei, Thallóczy află dela Coni că el văzuse vreo 5—6 hrisoave slavonești ale lui Ioan Huniade despre moșiile sale, dar că sunt foarte multe documente din epoca principatului Ardealului și mai cu seamă despre relațiunile țărilor române cu Ardealul din veacul al XVIII-lea, dar mai bogată în această privință ar fi sucursala din Iași.

Ambele arhive se administrau cu un personal de 16 funcționari și 3 servitori, având directorul general dela București un salariu anual de 6.666 lei, iar acela din Iași numai 2.400 lei, pe când la București subdirectorul lua o leafă de 5.400 lei. Salariile se urcau astfel în București la suma de 39.991 lei și în Iași la 4.024 lei, iar împreună cu cheltuielile de administrație bugetul ambelor arhive abia ajungea suma modestă de 50.935 lei; în această sumă se cuprindea însă și suma de 3.000 lei pentru publicațiunile Arhivelor, cari însă după tipărirea celor două fascicole ale lui C. Aricescu, nu au mai avut sub noul regim nici o urmare.

Făcând mențiune de această din urmă

publicație, Thallóczy notează că cel mai vechiu document din Arhivele dela București este din anul 1387, iar cel mai vechiu din sucursala Arhivelor dela Iași unul din 1433. Mai interesantă este nota scriitorului ungur cum că cele mai multe documente privitoare la relațiunile ungare s'ar afla în secțiunea a II-a (a bunurilor publice) și că multe amănunte s'ar putea avea din arhiva familiei Lahovari, «care a fost nobilitată de către regele Ungariei Ludovic-cel-Mare», precum și din arhivele familiilor Sturdza și Ghica.

Thallóczy vizitând și biblioteca Academiei Române, bogată de 30.000 volume, nu a aflat în ea decât 4 (patru) cărți istorice ungare; dar înainte de a pleca din București a mai vizitat Muzeul, precum și colecțiunea arheologică a ministrului de Interne M. Kogălniceanu, despre care publică aiurea asemenea un mic articol¹⁾.

DR. ANDREI VERESS.

Raportul generalului Puchner despre situația Transilvaniei în toamna anului 1848

În revista *Levéltári Közlemények* I, (1923) p. 534) d. Gyalokay Ienő, cunoscut prin cercetările sale asupra revoluțiunii din 1848 în Ungaria, publică un foarte interesant raport pe care l-a înaintat comandantul armatelor austriace din Transilvania, baronul Puchner, principelui Windischgrätz, comandantul suprem al oștirilor imperiale.

Acest raport, datat din 1 Noemvrie 1848, prezintă interes atât pentru că arată cât era de inferioară, din toate punctele de vedere, armata imperială care trebuia să apere Transilvania contra revoluționarilor unguri, cât și pentru că confirmă incapacitatea și insuficiența informației a generalului Puchner cu

¹⁾ București régiségyjuttöményekről; «Archaeologiai Értesítő», vol. XIII, 1879, p. 307-311

privire la situația forțelor ungurești și în special a celor săcuiești. Puchner care nu dispunea decât de vre-o 5000 de soldați, credea că numai Săcuii dispun de cel puțin 30.000 oameni bine înarmați, bine echipați și entuziaști, pe câtă vreme în realitate — după cum afirmă și d. Gyalokay — numărul acestora abia se ridica la vre-o 3000 de luptători.

Mai inspiră din acest raport neîncrederea ce o avea Puchner nu numai în Români ce se ridicară să susțină cauza imperialilor, dar și în Sași, cari sunt «ein schwerfälliges Volk von viel Worten und wenig That, Keines Enthusiasmus fähig».

Interesantă este și afirmarea lui Puchner, că se găsea atât de izolat, încât nu putea corespunde cu colonelul Urban, comandantul regimentului al 2-lea de grăniceri români din ținutul Năsăudului, decât prin București și Iași.

În sfârșit o altă informație interesantă este că Puchner spera încă în Noemvrie în ajutorul trupelor rusești, ce abia ocupaseră Principatele noastre.

Praes Nr. 1549/p.

*An Seine Durchlaucht den k. k. Herrn
F. M. Oberbefehlshaber der Österreichischen
Heere Alfred Fürsten
Windisch-Graetz.*

Hermanstadt, am 1 November 1848.

Nach erhaltener beglückenden Nachricht, Euer Durchlaucht seyen zum Oberbefehlshaber der österreichischen Heere ernannt, welches allein noch im Stande ist das Vertrauen der so sehr gedemüthigten getreuen Armee, auf eine bessere Zukunft wieder aufzurichten: beeile ich mich E. Durchlaucht hier eine kurze Skizze der hiesigen Zustände zu geben.

In welcher Lage die k. k. Truppen sich während der legalen Wirksamkeit des kön. ung. Ministeriums befanden — wie diese immer drückender wurde —

wie die offene Absicht dieser Stelle dahin ging die Sr. Majestät anhänglichen treuen Truppen ganz zu vernichten — wie zur Erreichung dieses Zweckes auch die schlechtesten Mittel von Amtswegen angewendet wurden, wie man sich endlich sogar erfrechte einzelne kleinere Truppenabtheilungen ihrer Waffenvorräthe zu berauben, wögegen zuletzt auch unserer Seitz Waffengewalt angewendet werden musste — und andere mehrere derley directe und indirecte Angriffe auf die Truppe Sr. Majestät, übergehe ich als vergangene schmerzliche Ereignisse und werde nur den Zustand vom 18. Oktober herwärts schildern — als von dem Tage an welchen ich mich von dem ung. Ministerium lossagte, die Zügel der Landesregierung ergriff und das Land unter das Kriegsgesetz stellte.

Die angeschlossenen Proclamationen sowohl an das Militair wie an die Civil Behörden geben hierüber näheren Aufschluss.

Noch ehe ich die Proclamationen erliess, hat sich in Agyagyfalva (*sic*) im Udvarhelyer Stuhl, trotz meiner vielfältigen Protestationen Gegen das kön. Gubernium, eine Szekler Nationalversammlung gebildet — bei welcher sich die meuterischen drei Szekler Regimente mit vollständiger Armatur und Munition eingefunden haben — welche nun ganz offen sich der Revolution anschlossen, Vorposten bezogen und eine durchaus feindliche Stellung annehmen. Ihre Comandanten erliessen Proclamationen worin das General Commando aufgehoben wird und dergl. Ungesetzlichkeiten mehr. Diesen Regimentern hat sich ein Landsturm von Szeklern und Ungarn angeschlossen, der zum Theil gut bewaffnet ist, da das ung. Ministerium die Bewaffnung dieses Volkes auf alle Art unterstützte, während es die der Wallachen und Sachsen auf jede Art verboth und hinderte.

Dieses Szekler Aufgeboth wird sehr verschieden auf 20—40.000 angegeben, gegen 30.000 dürfte es jedoch immer anzunehmen seyn. Hiezu sind noch die wohlbewaffneten Neugeworbenen (önkéntes) beiläufig 5000 an der Zahl — endlich die Nationalgarden aller ungarischen Städte zu rechnen, die doch ebenfalls wieder auf 4—5000 angeschlagen werden müssen.

Allen diesen feindlichen Massen kann ich nur eine äusserst geringe Truppen Macht entgegensetzen u. zwar:

4. Comp. Grenadiere	400 M.
2. Comp. bestehen nur im Cadre	—
Bianchi 12 Comp.	1000 M.
Carl Ferdinand 12 Comp.	4000 M.
3-tes Leiningen 6 Comp.	460 M.
3-tes Turszky 3 Comp.	90 M.
L. W. Sivkovich 6 Comp.	850 M.
<u>44 Comp. Inftr.</u>	<u>4000 M.</u>
Max Chev. leger Combatt	730 M.
Savoyen Dragoner	620 M.
	<u>Mann 5350.</u>

Hierbei muss noch angeführt werden dass ausser Bianchi und Sivkovich alle Comp. beinahe nur Cadres sind, die man wohl bemüht ist zu complettiren — bisher aber noch wenig Zuwachs hat — daher machen die 44 comp. nur 4000 Mann mobile Truppen aus, wovon jedoch $\frac{1}{3}$ an die Festung Carlsburg und ein Paar an andere Garnisonen gebunden bleiben muss. Bei den beyden Walach. Regimentern ist Alles aufgegeben, doch fehlt es an Waffen zur-gänzlichen Benützung. — Nur eine einzige 6—8-ge Fuss-Batterie ist förmlich ausgerüstet, daher mehrere Kanonen aus Carlsburg not dürftig durch schnell abgerichtete Infanterie bedient werden.

5 Comp. E. H. Carl Ferdinand sammt den Regimentsstab und den meineidigen Obersten Baldacci sind — besonders auf Zuthun des Letzteren — zum Feinde übergegangen 3 Comp. Turszky und 1 Escadron Chev. legers wurden mit Gewalt in Klausenburg zurückbehalten,

desarmiert, die Cavalerie ihrer Pferde beraubt.

Von Generalen ist einzige F. M. L. Gedeon dienstbar — F. M. L. Pfersmann und Schurtter krank — General Kalliany hier noch ganz fremd — General Gallbrunn und Graesser haben sich der Revolution angeschlossen!

Den nördlichen Theil des Landes hat Obstlt. Urban des 2. Wallachen Regiments, mit seinem Regimente und einen wallachischen Landsturm besetzt und occupiert den Landstrich von Naszód über Bistritz bis Szász-Régen, wodurch die Communication mit Gallizien frei ist. Das Süd-Corps behauptet den ganzen südlichen Theil bis Carlsburg, Balazfalvo (Blaj) über Medias, Elisabethstadt, Schässburg, längs der Alt und Kronstadt.

Die Revolutions Parthey occupiert Deés, Klausenburg, Thorda, N. Enyed, den durch die mitte des Landes sich ziehenden Aranyoser und Maroser Stuhl, M. Väsärhely, endlich das ganze Szekler Land, Gyorgyó, Czik (Ciuc), Háromszéker Stuhl, wodurch die Verbindung zwischen Süd-und Nordtruppen ganz unterbrochen ist, endich die Verständigung mit dem Oberstlt. Urban, einen sehr einsichtsvollen und thätigen Offizier, nur durch den äusserst zeitraubenden Weg über Bukarest und Jassy pflegen kann.

Dieser Weg ist auch der Einzige auf dem mir die Correspondenz nach Wien und mit E. Durchlaucht möglich ist und bitte daher auch gehorsamst ihn für allenfällige gnädige Erlässe an mich hochgeneigtest benützen zu wollen, da jede andere Communication durchaus unsicher wonicht gar unmöglich ist.

Um aber ein weiteres Bild meiner Lage zu geben, muss ich auführen, dass die Sachsen Sr. Majestät treu ergeben sind und ja hier und da Etwas leisten, wie Z. B. sie jetzt ein Nationales Jäger Bataillon errichten. Doch ist es ein schwerfälliges Volk von viel Worten

und wenig That, keines Enthusiasmuses fähig.

Die Wallachen Landesbevölkerung ist Treu und willig — giebt sich allenthalben zum Landsturm her, doch sind die Leute feige — begehen die gräulichsten Missethaten und dazu fehlt es überall an Waffen.

Dies Euer Durchlaucht ist die Kraft, die ich den enthusiastierten, muthigen, beweglichen Szekler entgegen zu stellen habe.

Es ist daher meine erste Pflicht, nachdem ich die Lage der Dinge gewissenhaft geschildert habe, und auch gewiss E. Durchlaucht die Misslichkeit derselben nicht verkennen, während es doch unerlässlich ist Siebenburgen nicht nur zu behaupten, sondern die Revolution hier zu erdrücken — wenn dann mit Kraft gegen Ungarn operiert werden solle — E. Durchlaucht dringendst zu bitten, mir eine Hilfe von mehreren Bataillons und Batterien aus Gallizien möglichst sehnden zusenden zu wollen, mit welchen ich sodann nach hier hergestellter Ordnung nach Ungarn aufbrechen würde.

Wohl steht im Rücken auf nur 3—4 Märsche von hier eine wohlgerüstete 50.000 Mann starke, mit Geschütz wohl versehene Russische Armee, die von Tag zu Tag sich vermehrt — in wie weit ich diese als eine Reserve ansehen darf — in wie ferne ich in ungünstigstem Falle von ihr Succurs erwarten kann darf — ist mir unbekannt — währe mir aber zur gründlichen Einleitung umfassender Operationen zu wissen sehr nöthig!

Auch an Geld leiden wir Mangel, 1/2 Million wäre hier dringend nöthig.

Die Unterwerfung des Ober Landes Commissariats ist erfolgt, die des Theauriats geht sehr zähe vor sich, das Gubernium aber huldigt der Revolution. Das Widerstreben von innerlich auch Gutgesinnten, hat seinen Grund offenbar darin, dass diese Leute nach her-

gestellter Ruhe wider wie früher dem Gubernium untergestellt und sodann als schlechte Patrioten angesehen und verfolgt zu werden fürchten. Es wäre daher der Guten Sache sehr förderlich, wenn S. Majestät nicht nur meine jetzt proclamirte Militär Regierung baldigst zu bestätigen, sondern jetzt schon auch für spätere Zeiten ein Civil und Militair Gouvernement einzusetzen geruhen wollten, weil auch nach Bewältigung des Aufstandes noch auf längere Zeit nur durch eine Militair Regierung die Consolidierung eines gesetzlichen Zustandes verbürgt werden dürfte, wodurch nicht nur mehr Kraft und Einheit in die hiesige Verwaltung treten, sondern auch die oberwähnten Zweifel der Beamten behoben würden, welches die schnelle und unbedenkliche Unterwerfung der Dikesterien zur Folge haben müste. Um gnädige baldige Erwirkung dieser Allerh. Resolutionen wage ich E. Durchlaucht unterthänigst zu bitten.

Schliesslich erlaube ich mir anzuführen, das durch die grossen Verwüstungen welche von Szekler und Wallacheu verübt wurden und wodurch bereits über hundert Dörfer eingäschert worden sind, die Theuerung hier im Lande so ausserordentlich gestiegen ist, dass der gemeine Soldat mit seiner Löhung schlechterdings gar nicht, der Subalterne Offizier bei den jetzigen unablässigen Märschen nursehr schwer subsistieren konnte.

Hiezu tritt noch dass die ungarischen Truppen täglich 8 kr. Löhnung und die Offiziere sehr hohe Gagen haben, welches die Demembrierung der k. k. Truppen, welche durch die Noth bewogen wurden zu der feindlichen Militz überzugehen, sehr erleichterte.

Um daher nicht nur dem materiellen Noth der eigenen Leute abzuhelpen, sondern auch den wirksamsten Hebel zum Übertritt zum Feinde zu vernichten, geboth es die absolute und unerlössliche Nothwendigkeit den gemeinen Mann

sämtlicher hierländigen k. k. Truppen, vom Feldwebel und Wachtmeister abwärts, eine Subsistenz Verbesserungs Zulage täglicher 4. kr. C. M., dem subalternen Offizier aber eine Zulage von monatlich 10 fl. verabzeichnen zu lassen, welches man bei der äussersten Dinglichkeit des Falles in der Anhoffnung höherer Genehmigung auch bereits einzuleiten sich erlaubte und hiemit um die hohe Beweckung zu bitten wagt.

Când și cum a fost asasinat Grigorie Ghica Voevod

În mai tot regatul s'a comemorat moartea tragică, de acum 150 de ani, a lui Grigoric Ghica, a cărui opunere față de cedarea Bucovinei stabilește, fără voie, o legătură logică între moartea lui și soarta ei. Cu acest prilej cercetări vechi și noi au contribuit la luminarea și precizarea tristului eveniment. Astfel d-nul St. Nicolaescu, cunoscutul slavist, publică următoarea inscripție de pe un vechiu Mineiu: «*să se știe când au tăcut Turcii pre Măria Sa Grigorie Alexandru Ghica Voevod în Eși cu ricleșug un spurcat de turcu capegiu, la casele de Beilic, la văleți 1777 Octomvrte 1, Duminecă spre Luni, ca la 2 ciasuri de noapte. Și într'aceea xi au fost și Zăefetul Nemțesc la Cernăuți și toată noaptea, când au jurat pe toți oamenii, ce s'au aflat supt stăpânirea lor la 1777 Oct. 1, Dumineca spre Luni. Și Luni au început a cădea ceață ca fumul pe pământ și au fost tot fumă până Joi dimineța și apoi s'au rădecat acea negură*»¹⁾.

¹⁾ Ziarul «*Adeverul*», București, 8 Nov. 1927. Mineiul a fost dat de către Ieremia Movila Voevod, Doamna sa Elisaveta, mana sa Maria și fiul său Constantin «*rugii noastre la sfânta biserică ce este în cetatea Suceava*» (Sf. Gheorghie?) în 26 Mai 7107 (1599). Precum ni comunică d-nul Nicolaescu, Mineiul se afla acum un an și jumătate de vânzare la soc. bibliofilă și aparținuse odată familiei Holban.

Precum știm *zefetul* (turcește: zaifet, zefét = festival, banchet) avu loc în 12 Oct. c. n. 1777¹⁾ și s'ar părea deci că data din Mineiu este greșită, dacă n'am ști că în sec. al XVIII-lea diferența între ambele calendare era tocmai de 11 zile, ca cea de față. Aceiași dată de Duminică 1 Oct. c. v. ni-o dau și *Efemeridele lui C. Caragea*²⁾, mare comis al lui Gr. Ghica, Rămâne deci (cu toată aparenta eroare a lui Xenopol, care în Istoria Românilor dădu data de 12 Oct. fără a menționa calendarul nou, eroare la care se referă d-nul Nicolaescu) bine stabilit că asasinatul avu loc în 1/12 Oct. 1777.

Ce privește ora asasinatului se impune deasemenea o lămurire. Ceasurile sunt *turcești* și diferența între ele și cele «*europenești*» era de 6 ore. *Deci asasinatul avu loc la 8 ceasuri seara*. Indicațiunea aceasta ar corespunde și cu narațiunea lui Caragea: «*Și așa a intrat în careta lui cu doi telegari pe la ceasurile 1 de noapte și s'a dus la beilicuri...*»³⁾. La 9 seara totul era sfârșit și boierii fură chemați dela Mitropolie la curte de către caimacamul Razu⁴⁾.

Cum, însă, a fost asasinat? Majoritatea istoricilor⁵⁾ pretinde că a fost *înjunghiat*. Însă un raport *contemporan*, din 23 Oct. către Ministrul Rusiei (din Constantinopol) dă următoarea descriere a tristului eveniment: *Après un quart d'heure de conversation, le capigibachi, prétextant que le froid qu'il faisoit dans ce grand appartement augmentoit son mal, pria le prince d'entrer dans une chambre plus petite et moins exposée a*

¹⁾ Polak, *Die Huldigung der Bukovina am 12 Oktober 1777*; și Gramada, *Din Bucovina de altă dată*.

²⁾ Hurmuzaki, vol. XIII, p. 72.

³⁾ Ibid. p. 74.

⁴⁾ Ibid. p. 75.

⁵⁾ Sulzer, Engel (după Raicevici), Andreas Wolf (după povestirea Ruxandei Bals, fiica lui Gr. Ghica), Dora d'Istria (o Ghica), Manolachi Drăghici, Hurmuzaki, Xenopol și a.

*l'air (la porte de cette dernière donnoit dans la grande salle). Là le capegibachi, après avoir conversé pendant quelque tems avec le prince, froppa de mains, sur quoi on vit immédiatement entrer un schatir avec trois autres personnes: le premier ayant une corde sous l'habit, la passa à l'improvisé au cou du prince qui n'ayant eu le tems que de jeter un seul cri, qui ne fuit point entendu, fut aussitôt étranglé*¹⁾. Acelaș sfârșit prin strangulare ni-l arată și enciclopediile *Mayer* («erdrosselt») și *Brockhaus* și *Efrou* («xadușen»). Dealtfel se știe că strangularea era în Turcia un mod obișnuit de a se lepăda de înalți demnitari incozozi.

Versiunea aceasta, cea mai naturală, a căpătat de curând o nouă confirmare prin o comunicare făcută unui ziar din Iași²⁾ de către un ieșan aflător la Paris, d-nul *Baidaff*, care a avut fireasca curiozitate să consulte, cu prilejul comemorării morții lui Gr. Ghica, ziarele vechi aflătoare în biblioteca națională.

Iată ce scrie d-sa:

«Revista bilunară *«Journal politique et littéraire»* publicată la Luxembourg, conține în numărul său din 1 Decembrie 1771, tomul 148, pp. 503—505 următoarea relație a crimei, trimisă din Iași, trei zile după săvârșirea ei:

Iași 15 Octomvrie 1777..

«*Grigore Ghica, Prinț al Moldovei, și-a sfârșit zilele într'un chip foarte tragic. Fiind expirat termenul de 3 ani după care acest hospodar trebuia să ceară Porții confirmarea lui în acest post, el trimise spre acest sfârșit pe al doilea fiu al său la Constantinopol. Tânărul Prinț fu primit acolo cât se poate de bine și obținu firmanul, pe care venise să'l ceară în numele părintelui său. Poarta fusese între timp informată de legăturile pe cari Prințul*

Ghica le întreținea pe ascuns cu Rușii, precum și de vorbele pe care le spusese cu privire la protecția Rusiei, de care se credea asigurat. Fiindcă Hospodarul luase măsuri pentru a se refugia, când nevoia o va cere la Ruși, Poarta întrebuință viclenia pentru a scăpa de el. În acest scop ea trimise la Hotin un ofițer însărcinat, după cum se spunea, să facă mai multe întocmiri relative la trupele aflătoare la frontiera Moldovei. Acest ofițer, însoțit de 40 de ianiceri, înainte până la Iași, unde se prefăcu bolnav.

*Prințul, care nu-și închipuia că secretul său ar putea să fie cunoscut, să duse să-i facă o vizită însoțit de medicul său*¹⁾. *Fu foarte bine primit, îi se servi cafeaua și șerbetul. După complimente reciproce și o convorbire vagă, Prințul începu să se întrețină despre afacerile politice. Sub cuvânt de a putea discuta nesupărat aceste chestiuni, Miniștrul Porții ordonă celor de față să se retragă.*

Toată lumea eși, cu excepția a câtorva servitori ai ofițerului, cari la un semn dat, se aruncară asupra Prințului și-l sugrumară.

Medicul bănuind după sgomotul ce-l auxia ceiace se întâmplase, se retrase imediat, pentru a pune la adăpost pe fiul mai mare al Prințului, care în acest chip putuse să scape. După această executare, Ministrul Porții convocă sfatul boerilor, le citi firmanul, care conținea sentința de moarte împotriva Hospodarului, formă o regență compusă din 4²⁾ dintre aceștia pentru a guverna până la noi ordine și se reîntoarse la Hotin, lăsând boerilor corpul acestui Prinț și aceștia porunciră să i se facă în biserici slujbe religioase».

¹⁾ Fotache (v. Caragea, în *Hurmuzaki* vol. cit. 73 75).

²⁾ 6: Logofătul Razu (Președinte), Log. Ioniță Cantacuzino, Vornicul D. Sturza, Hatmanul Iord. Ruset, Visternicul Iord. Balș și Spătarul Manolache Buzdugan. (Ibid., p. 77).

¹⁾ Iorga, *Acte și Fragmente*, II, 139.

²⁾ «Opinia» din 30 Oct. 1927.

Precum vedem este numai o mică deosebire între raportul către Ministrul Rusiei și corespondența jurnalului din Luxembourg, ambele, *contemporane*, afirmând *sugrumarea*.

Dece atunci s'a transmis posterității o altă versiune? Dece *tace* aproape tocmai în privința aceasta vorbărețul *Caragea*, care înseamnă detaliuri de mai mică importanță, precum că Vodă a plecat «*cu 3 feciori, 4 cîhodari, capul tunarilor cu patru pușcași, al treilea comis Iorgache, care să p egătească și careta lui numai cu doi telegari, lucru ce s'a și făcut*»? Numai în treacăt amintește *Caragea* faptele «*nepilduite de a fi înjunghiat un Domn în statul lui*»¹⁾.

Credem că lui *Caragea* îi era scârbă și rușine să mărturisească că Domnul său a fost strangulat, ca oricare criminal ordinar. Strangularea era pentru boieri o pedeapsă capitală *infamantă* în țările noastre, ca și în cele apusene, vecine cu țările noastre. Chiar la începutul secolului al XIX-lea, când frații *Cuciuc*, feciori de boier, fură spânzurați pentru paricid, întâi au fost îmbrăcați în suhman sau degradați. Cum putea să primească societatea moldovenească *strangularea* chiar al, fără indoială, iubitului și stimatului *Domn al Moldovei*?

Inuși capigi-bașa, sosind la 2 (8) noaptea la spătărie, «*după ce a șezut, a început vorba zicând, că era bine ca mactulul (adecă decapitatul) să se fi supus poruncii împărătești*»²⁾. Vedem că *Turcul*, cunoscând obiceiurile țării, insistă asupra cuvântului *decapitat*, deși decapitarea a avut loc *după* uciderea victimei. Decapitarea era «*relație oficială*».

Ea pare să fi avut loc chiar în aceeași seară, nu «*nuit d'après*»³⁾, deoarece de altfel n'am putea să înțelegem următorul pasaj din *Caragea* privitor la atitudinea

caimacamului *Razu* la spătărie, imediat după asasinat: «*Iar el ori de câte ori atunci se apropia de boierul hatman, nu-i spunea altceva decât să se uite la încălțămînta lui care era sîngerată*»¹⁾. Rezultă că *Razu*, care avea să vină la *Beilic* după plecarea Domnului, chemat fiind de capegi-bașa²⁾, a asistat la decapitare probabil silit, fie ca să-l cuprindă groaza, fie ca să servească de martur față de Poartă, în caz de nevoie. Fără a considera chestiunea uciderei lui Gh. Ghica *Voevod* ca deplin lămurită, am înțelege dacă demnitatea națională adânc jignită, ar fi denaturat prin forma legendei realitatea împrejurărilor, iar mândria aristocratică și simțul estetic ar fi făcut pe *Raxanda Balș* să coloreze povestirea ei cu o mică deviațiune de la adevărul istoric.

SEVER ZOTTA

Rectificări istorico-genealogice.

În *Revista istorică* anul 13 (1927), p. 45, d. Sever Zotta publică o spiță de neam scrisă la 1842 de C. Tufescu «*colegșchii reghistrator*», cu ascendența acestui boer basarabean până la un *Isar Mihul clucer*, fiul lui *Mihul pîrcălab*.

D. Zotta adaugă că identificarea lui *Mihul pîrcălab* nu este grea, căci trebuie să fie evident același cu *hatmanul* și *pîrcălabul* de *Suceava* *Mihul dela 1616—1618*, din domnia lui *Radu Vodă Mihnea*. Se poate, dar amintesc că în sec. XVII-lea, în *Moldova* existau și *pîrcălabi simpli* cărmuitori de ținuturi, de obicei câte doi de ținut, în afară de *marele hatman* care purta și titlu de *pîrcălab al Sucevei*. Așa dar nu se impune neapărat ca *Mihul pîrcălab* din spița *Tufescu* să fie același cu *Mihul hatman* și *pîrcălab* de *Suceava* la 1616 1618.

Dar d. Zotta mai identifică pe *Mihul*

¹⁾ Ibid. p. 78.

²⁾ Ibid. p. 76.

³⁾ Iorga, op. cit. p. 140.

¹⁾ Hurmuzaki, op. cit. p. 76.

²⁾ Ibid. p. 74.

hatmanul lui Radu Vodă Mihnea în Moldova, cu Miho spătarul în Muntenia al aceluiaș Voevod. Dacă această identificare este exactă, atunci Mihul hatmanul și pârcălabul de Suceava aparține familiei Racotă din Muntenia și nu poate fi acelaș cu Mihul pârcălab din spița Tufescu.

Miho spătarul apare pentru prima oară în divanul lui Radu Vodă Mihnea în Muntenia la 2 Martie 1616¹⁾. Radu Vodă părăsind în August 1616 scaunul Țării Românești, trece în acel al Moldovei până la Februarie 1619. Se poate ca Miho spătarul să-l fi însoțit și să fi ocupat în Moldova dregătoria de hatman, corespunzătoare elei de spătar din Muntenia. Miho reappare în Țara Românească, tot ca vel spătar, după o eclipsă de doi ani, în divanul lui Gavril Movilă la 19 Aprilie 1616 ca și la 15 Iulie 1620²⁾. Il găsim apoi cu aceeaș dregătorie, la 8 Iunie 1626 în divanul lui Alex. Vodă Coconul³⁾ la 23 Noemvrie 1628 în divanul lui Alex. Iliăș⁴⁾ și-și păstrează slujba până la 1630, când apare ca vel logofăt în divanul lui Leon Vodă. În hrisovul dela 1 Sept. acest an, se stabilește totodată și identitatea lui Miho logofātu cu Miho spătarul de mai înainte, arătându-se că într'o pricină de judecată fusese martor și «Miho vel logofăt care a fost atunci spătar mare⁵⁾».

La 1631 este un moment mare ban, apoi reappare ca vel spătar⁶⁾ La 16 Februarie 1640 deci șapte ani după 'ce d. Zotta îi pierde urma, îl regălesc vel log. în divan⁷⁾, iar la 28 Noemvrie acelaș

an semnează un act de vânzare împreună cu fii săi Dima comis și Leca spătar. El iscălește grecește: «Mihos logothetis»¹⁾. Adaog că și fratele lui Miho, faimosul aga Leca al lui Mihai Viteazul, care avea mai mulți sfetnici greci, iscălea și el tot grecește,²⁾ ceea ce arată că acești frați erau originari dela sudul Dunării, greci sau grecizați. Faptul că în cronica lui Ludescu, Miho este numit Mihul, cum relevă d. Zotta, sau că este citat în unele documente cu numele de Mihul, nu poate constitui o dovadă contrară, odată ce în divane figurează mereu ca Miho³⁾, și odată ce el însuș iscălește Mihos. Originea ardeleană ce d. Zotta ar fi dispus să-i atribue, identificându-l cu hatmanul și pârcălabul Mihul din Moldova, este deci exclusă.

Spița Tufescu, în care de altfel, însuș d. Zotta relevă «nepotrivelii», vorbește de patru copii din Moldova ai lui Mihul pârcălab. Această arătare poate fi exactă pentru Mihul pârcălab din spița Tufescu, poate fi exactă și pentru Mihul hatmanul și pârcălabul Sucevei cu care îl identifică d. Zotta; este inadmisibilă însă pentru Miho marele spătar și logofăt muntean.

Acesta din urmă a avut într'adevăr patru copii, bine cunoscuți, dar care au trăit în Muntenia⁴⁾, unde urmașii lor trăesc și azi. A-l identifică cu Mihul pârcălab din spița Tufescu, ar însemnă a-i atribui încă alți patru copii cari ar fi trăit în Moldova. Cei patru copii din Muntenia poartă, încă dela 1619, numele patronimic de Racotă; fiul lui Mihul pârcălab din spița Tufescu se numește Isar Mihul, adică transformă în nume patronimic numele de botez al tatălui: din acelaș tată s'ar fi des-

1) Iorșa, studii și doc. VII. 165. La 1615 în divanul lui Radu Vodă, vel spătar era încă Leca (ibid. V. 297) Rudeanu zis și din Leurdeni, soțul Grăjdanei Băleanu și ucis de Domn. (Acad. rom. Creșt. col. 1910 p. 272).

2) I. C. Filitti, Arhiva G. Gr. Cantacuzino, doc. 105 și 668.

3) Ibid. doc. 111.

4) Ibid. doc. 513.

5) Ibid. doc. 674.

6) Ghibănescu, Arhiva din Iași, 1915 p. 165.

7) Filitti, o. c. doc. 122.

1) Ibid. doc. 184.

2) Ibid. p. 5? nota 4.

3) Doc. publicate de Filitti, o. c. și pe care le-am văzut în original.

4) Ghinea bi vel armaș Racotă 1619; Dima comisul; Leca spătar Racota 1629, zis și din Găvănești (Teleorman); Grăjdana. (Filitti, o. c. p. 52 nota 4).

prins deci două rânduri de copii, purtând nume patronimice deosebite și trăind în țări diferite, străini unii de alții. Este exclusă ipoteza că Miho ar fi avut opt copii, din cari pe patru, cei din spița Tufescu, i-ar fi luat în Moldova și apoi i-ar fi lăsat acolo când s'a întors în Muntenia. Tot așa este exclusă altă ipoteză că Miho când a trecut în Moldova la 1616, în vârstă de cel puțin 47 de ani¹⁾ să se fi căsătorit acolo a doua oară, să fi avut în doi ani (1616-1618) pe cei patru copii din spița Tufescu și să-i fi lăsat în seama mamei lor când s'a întors în Muntenia după doi ani.

În concluzie, deci: se poate ca Miho părcălab din spița Tufescu să fi fost ardelean, să fi avut patru copii, să fi fost din familia Gane, să fi fost socrul lui Constantin Cantemir Vodă.

Dar tocmai aceste arătări sau ipoteze exclud identificarea lui Mihul părcălab din spița Tufescu, cu Miho spătarul și logofătul muntean dintre 1616—1640, începătorul familiei Racotă care există și azi în Muntenia. O asemenea încercare zadarnică de identificare ar fi fost ușor evitată, dacă d. Zotta n'ar fi trecut cu vederea o lucrare foarte cunoscută, care conține multe date genealogice cu privire la familiile boerești din Muntenia²⁾

Iar dacă Mihul părcălabul Sucevei la 1616-1618 este acelaș cu Miho spătarul Racotă din Muntenia, cece se poate, atunci el nu este acelaș cu Mihul părcălab din spița Tufescu, care rămâne, în acest caz, să fi fost un simplu părcălab de ținut³⁾.

¹⁾ Unul din fii săi. Ghinea, este încă dela 1619 biv vel armaș. De nu va fi avut atunci decât 25 de ani, trebuie să fi fost născut cel mai târziu la 1594; dacă tatăl său Miho nu va fi avut atunci decât tot 25 de ani, trebuie să fi fost născut cel mai târziu la 1569.

²⁾ Filitti, Arhiva G. Gr. Cantacuzino Buc. 1919.

³⁾ Menționez în treacăt că familia Racotă trebuie deosebită de familia Răcut sau Racuti dela începutul sec. trecut. Frații Ilie Racut sârdar, Iordache, Constantin medelnicer și Di-

II

În acelaș număr din Revista istorică, la pag. 12, analizând publicația școlii române din Roma «Diplomatarium italicum» I. 1925, d. Iorga relevă numele lui Andonie Andronache, nepotul lui Ilie Știrbei, care la 1726 vrea să așeze pe fiul său Matei, de 9 ani, la colegiile Sf. Atanasie sau cel «Urban» din Roma.

Acest *Andronache* este Paladă, rudă de aproape cu Gherasim Paladă, patriarh al Alexandriei la 1688. *Andronache* a fost vel pitar la 1736, vel comis la 1739, vel clucer la 1743 și era mort la 1753. A fost secretar al lui Const. Vodă Mavrocordat și Jean Claude Flachet îl laudă pentru erudiția lui. Căsătorit cu Bălașa, fiica marelui ban Constantin Știrbei și-a Marinei fiica marelui ban Vintilă Corbeanu, *Andronache* Paladă a avut patru copii: Iordache vtorii vistier căsătorit cu Profira (în călugărie Pelaghia) fiica lui Antonache Caliarhi-Florescu vel ban; Despa, soția lui Dumitrașco Racoviță vel vornic; Maria, soția lui Pârveu spătar Cantacuzino; Matei, cel citat în document, care a fost căsătorit cu sora lui Vintilă Prejbeanu. Este de observat însă că nu *Andronache*, ci fiul său Matei, era nepotul lui Ilie Știrbei, mama sa Bălașa fiind sora acestuia¹⁾. La Arhivele Statului²⁾ pe un document din 1742 Fevruarie 6, lângă semnătura lui *Andronache* se vede și pecetea lui, foarte bine păstrată și eraldică, înfățișând, în scut, o căprioară mergând spre stânga, cu gâtul străpuns de o săgeată.

Andronache Paladă trebuie deosebit de omonimul său *Andronache* postelnicul dela 1712, care făcuse studii la Veneția și era fiul unui Pascal vel vornic,

mitrula Procopie Canuși, fii ai lui Iordache Racut cari trăiau atunci, erau nepoții mitropolitului Nectarie și nu fac parte din familia Racotă cum crede d. Iorga în Bulet. com. istorice V. 302-6 și 315.

¹⁾ Filitti, o. c. p. 2: 2.

²⁾ Episc. Buzău, pach. 30.

ctitor al bisericii sf. Nicolae (zisă Gear-toglu) din Târgoviște. Emitând ipoteza că ar putea fi vorba de una și aceeaș persoană, Filitti¹⁾ n'a observat că Andronache fiul lui Pascal s'a călugărit sub numele de Atanasie. S'a păstrat o scrisoare a lui, dela Muntele Athos, către Constantin Vodă Brâncoveanu, cu privire la închinarea la Hurez a ctitoriei dela Târgoviște²⁾.

În sfârșit acești doi Andronache, trebuie deosebiți de Antonache sau *Andonache* Caliarhi, începătorul neamului boerilor Florești de astăzi. El era originar din Hios, unde familia sa, în sec. XVI și XVII a numărat clerici și medici. La noi, Pantaleon Caliarhi a fost unul din medicii lui Brâncoveanu³⁾. Venit în țară probabil odată cu medicul lui Brâncoveanu, poate fiu al său, Antonache poate fiu acel «Caliarhi care face studii aici la Sibiu la Societatea Părinților», de care vorbește un raport austriac din Martie 1717, când tatăl său murise⁴⁾. La 1717 iscalea Florescu. Se căsătorise deci cu Ancuța fiica lui Istrate Statovici⁵⁾ care semnează incidental și Florescu, după numele moșiei pe care și el o avea dela maică-sa Ancuța Cantacuzino⁶⁾ sora Stancăi Brâncoveanu, așa că Istrate era văr bun cu Const. Vodă Brâncoveanu. Inrudit astfel, prin soție, cu cele mai de seamă neamuri ale țării, Antonache Caliarhi-Florescu, este mic postelnic la

1718¹⁾, vel vistier la 1732, vel clucer la 1736, vel ban al Craiovei la 1742-3, apoi iarăș vel vistier. Copiii lui au fost: Eudoxia, soția lui Ion Sandu Sturza; Smaranda, soția lui Const. Cretulescu vel ban; Profira, soția lui Iordache Paladă vtori vistier; Const. Florescu vel pitar 1745, vel paharnic 1755, ctitor al bisericii dela Colentina-Floresea din marginea Bucureștilor²⁾.

III

În izvodul lui Gavriil Movilă, cu data 1634, publicat în Revista istorică, anul 13 (1927) p. 68, numele de botez «Brăin» trebuie rectificat în «Brăilă». Este vorba de Brăilă din Drăgoiani³⁾. Jupâneasa Dumitra menționată în document, a fost soția unui Barbu clucer dela 1597 care dobândise moșie în Drăgoiani. Ea a fost mama Negrușei, căsătorită cu Brăilă, a lui Paraschiv postelnic și a lui Margăi din Drăgoiani⁴⁾ căsătorită cu un Dragomir armașul. Din acești doi din urmă s'a tras familia boerească Brăiloiu.

IV

În *Revista Arhivelor*, anul II No. 3, p. 378, d. Moisil a publicat un interesant document din 1634 privitor la confirmarea proprietăților clucerului Barbu Poenaru. În nota dela p. 380, d. Iuliu Tuducescu a încercat identificarea unor boeri cari sunt menționați în act numai cu numele de botez. Aceste identificări trebuie însă rectificate.

Hrizea vel ban este Hrizea Păpescu, ctitorul schitului Bălteni⁵⁾.

Grigore marele logofăt, nu știu din

¹⁾ L. c.

²⁾ Bulet. com. monum. ist. I. p. 60 — Acad. rom. ms. 2 88.

³⁾ Filitti, o. c. p. 42 nota 5 și pag. 253 (Excursul despre familiile grecești).

⁴⁾ C. Giurescu, Material pentru istoria Olteniei sub Austriaci, I. 163.

⁵⁾ «Socrul lui Antonache vistier» (Arh. Stat. Radu Vodă, pach. 12 act. 17). Pentru Istrate, vezi Ilie Nicolescu în Noua revistă română, IV p. 331. Istrate era fiul lui Stoian vel comis (Doc. din 1703 în Revista de ist. arheol. și filol. XV. 85) și a murit la 1708 (Hurmuzaki, XV. 1523).

⁶⁾ La care moșia scobora dela vechii boeri din Florești, prin Doamna Elena a lui Radu Vodă Șerban și prin băneasa Anca din Coiani (Iorga, Doc. Cantac. 72).

¹⁾ C. Giurescu, o. c. 299,

²⁾ Acolo era casa de care vorbește Daponte (Filitti, o. c. 42 nota 5). La 1800 biserica dela Floreasca avea încă preot și dascăl (V. A. Urechia, Ist. Rom. VIII. 15).

³⁾ Iorga, St. și doc. VII p. 5, doc. din 1628.

⁴⁾ Acad. rom. doc. din 12 Iunie 1676.

⁵⁾ Filitti, o. c. 2 nota.

ce neam este, dar *nu* este Grădișteanu¹⁾.

Dumitrașco vistierul *nu* este Filipescu, ci din Bogdănei²⁾.

Miho biv vel spătarul este Racotă, de care am vorbit.

Mihai vel spătarul *nu* este Filișanu, ci Coțofeanu³⁾.

Dumitru vel pitarul este Filișanu⁴⁾.

Oprea vel aga *nu* este fratele Lecăi spătar, ci este din Bucu-Ialomîța⁵⁾.

Cât privește pe boerul Buzinca, reproduc următorul document din 1625 în posesia mea,

«Adecă eu Preda postelnic și Drosul, feciorii Radului postelnic ot Balomirești, scris-am acest al nostru zapis cum să se știe că am vândut partea noastră toată de ocină den sat din *Tâmburești*⁶⁾ și cu 19 rumâni capete, anume Vlădan cu fecioriiș i Balea cu fecioriiș i Micul cu fecioriiș i Bratco cu fecioriiș i Buzul cu fecioriiș i Dobre cu fecioriiș i Crăciun cu fecioriiș i Sin cu fecioriiș i Dragoslav cu fecioriiș i Filip cu fecioriiș i Ispas cu fecioriiș i Vălcule cu fecioriiș i Bontul cu fecioriiș i Lupul cu fecioriiș și Stroe cu fecioriiș, iar 4 rumâni dentracești 19 au fugit la Turci, anume Crăciun cu fratesău și Bădica i Manea Răul și Radul cu doi feciori însurați și am tocmît noi de a noastră bună voe fără de nici

¹⁾ Nu poate fi Grigore fiul lui Bunea, căci era abia logofăt mic la 1631 și devine vel vistier la 1653. --- Nu poate fi Grigore fiul lui Vălcule, căci trăește după 1710. (Filitti, o. c. doc. 708, 710, 712 și doc. inedite la par. Negulescu dela bis. Batiște).

²⁾ Literatura și arta română, IV. 401.

³⁾ Filitti, o. c. p. 213 doc. 677, divan din 1635.

⁴⁾ Stefulescu, Gorjul istoric, 1904 p. 54.

⁵⁾ Oprea a fost tatăl unui Leca vtori pitar la 1650, apoi căpitan, zis și din Viezurești. (Rev. de ist. arheol. și filol. XI partea I, p. 298). Acest Leca trebuie deosebit atât de Leca vel spătarul Rudeanu tăiat la 1616, soțul Grăjdanei Băleanu, cât și de Leca spătarul Racotă din Găvănești-Teleorman dintre 1629—1653.

⁶⁾ Numele vechi al satului Cocargea-Ialomîța, moșie dată de zestre la 1811 Zoiții Hagi Mosco fiica vel banului Grigore Băleanu, de către bunica ei Zoe Mañolache Brâncoveanu. (Foaia de zestre la mine).

o silă cu jupânul Dumitru Dudescul, vtori vistier, drept 260 de galbeni, de ni-au dat jupânul Dumitru vistierul 230 de galbeni, iar 30 de galbeni nu ni-au dat, că ne-am tocmît noi de bună voia noastră de vor veni iar ceilalți rumâni să ni dea toți banii deplin iar de nu vor veni, tocmitu-ne-am să socotim câte câți bani vor cădea la un rumân să scădem den bani și iar ne-am tocmît cu jupânul Dumitru vistierul câți rumâni se vor afla din partea noastră fugiți mai denainte vreme mai mulți decât cei 19 rumâni ce am făcut tocmeală, el să fie volnic pe toți să-i strângă la sat și să-i fie rumâni ca și ceilalți de moșie. Și ne-am tocmît noi de a noastră bună voe, fără de nici o silă și mărturie, încă s'au tâmplat de au fost la tocmeala noastră mulți boiari, anume *ot Rădulești Buzinca comisul* i Oancea logofăt și frate-său Neanciul dvornec i ot Topoloveni Tudor stolnicul i Balea postelnic ot Ruși i Stanciul i Dragomir ot Boziani i star Dragomir părălăbul Balomireștilor. Aceasta am scris, să fie de bună credință la mâna jupânului Dumitru vtori vistier. Pis. Mihalcea log. ot Măgureani u grad București meseța Iunie dni 16 vleit 7133 (1625)».

Își pun pecetea: Eu Preda, Eu Drosul, Mogoș, Balea post., Tuduru, Marco peh.; iscălește Mihalcea.

Acest *Buzinca vel comis din Rădulești*¹⁾ este un personagiu important dela începutul sec. XVII-lea. La 1620 e vel comis în divan, iar la 1640, clucer. Este deci același cu Dimitrie Buzinca clucer [nu slinger] mare, care la 1639 ridică biserica Sf. Dumitru din Târgoviște²⁾.

¹⁾ Probabil Rădulești din Prahova sat care la 21 Sept, 1632 se confirmă lui Ivașco vel vornic Băleanu pentru că «acel sat a fost moșienire mai denainte vreme al strămoșului lui jupân Ivașco vel vornic, apoi au fost dat zestre Doamnei Voicăi [din Slătioare], Doamna rûposatului Pătrașco Voevod, iar Doamna Voica l'au dat iarăș zestre fie-si Marii». (Greceanu, Geneal, doc. I. 292).

²⁾ Iorga, Inscripții, II. 90.

Rezultă de aci că Buzinca era de sigur numele său patrimonial. Nu știu al cui fiu a fost, dar era rudă de sânge cu faimosul jupân Gherghina, părcălabul cetății Poenari «cinstitul boer, unchiul Domniei mele» cum îi zice Radu Vodă cel Mare sin Vlad Vodă Călugărul și strămoș al boerilor Băleni¹⁾. Dintr'o primă căsătorie, Buzinca a avut doi fii, pe Preda slugerul și pe Papa²⁾. Preda a fost împreună cu Ivașco Băleanu, cîtor la mănăstirea Nucet, fiind din «sângele lui Gherghina părcălab»³⁾ și s'a căsătorit cu Maria fiica lui Dumitru Dudescu vistierul cumpărătorul din actul reprodus mai sus. A doua soție a lui Buzinca a fost Grăjdana⁴⁾, fiica lui Miho Racotă, vel spătar și vel logofăt, dar cu ea n'a avut copii.

EMANOIL HAGI MOSCO

Juristul Nestor. — Despre el până acum, se știau următoarele: «Cu numele de Nestor... îl găsim semnat în mai toate actele. Odată semnează Nestor Craiovescu clucer [la 1815], iar contemporanul său mai tânăr, Petru Poenaru, îl numește logofătul Ștefan Nestor. La 25 Aprilie 1815 găsim o semnătură: Constantin Nestor clucer. Din aceste informațiuni ni e îngăduit să presupunem că numele lui eră Ștefan Nestor Craiovescu. Poate că numele de Craiovescu arată de unde eră. Nu-i știm însă originea; știm că eră născut român. Eră desigur ridicat de jos; aproape sigur că eră fiu de țaran... Putem presupune că s'a născut pe la 1770» (Andrei Ră-

¹⁾ Grecianu, l. c. 260.

²⁾ Intr'un act dela Acad. rom. (pach. 158 doc. 24) se vorbește de Dimitrie Buzinca cu fiii Preda și Papa pah. la 1647. La 1699 un Buzinca vistier are nepoți pe Dumitru și Tănase, cu moșie în Micșani. (Creșt. col. Acad. rom. 1907 p. 62).

³⁾ Filitti, o. c. doc. 123 (din 1640).

⁴⁾ Ea s'a recăsătorit cu Bunea vel vistier ot Grădiște, fiul lui Vălcu din Fianca și n'a avut copii nici cu acesta. Averea ei a trecut la Matei Leurdeanu și la Papa sin Dicu Buicescu, nepoți ai ei după jupănele lor. (Filitti, o. c. doc. 708).

dulescu, «Doi praviliști români». Craiova 1923 pag. 7—8).

Pot adăogă următoarele lămuriri complimentare asupra originii acestui juriconsult român de acum o sută de ani, ajuns la cele mai înalte trepte boerești mulțumită învățaturii sale.

Catagrafia oficială a tuturor boerilor Țării Românești, întocmită la 1829 din ordinul lui Kisseleff, coprinde pe «Nestor» cu vârsta de 63 de ani, ceea ce arată că eră născut la 1766. Ca loc al nașterii este arătată Craiova. În București, la 1829, ședeă în mahalaoa Arhiman-dritului, vâpseaoa verde No. 1882.

În Analele parlamentare ale României ni se spune că la 1837 a murit Dumitrana, văduva serdarului Preda, fratele marelui logofăt Nestor.

De altă parte, tot în catagrafia amintită, printre boerii județului Vâlcea, figurează: Preda Predescu, în vârstă de 70 de ani (deci născut la 1759), născut la Craiova, fiu al lui Macarie ieromonahul, având reședința în orașul Ocnei, iar avere o vie la Troian, în Vâlcea, pe pământ moștenesc, o pereche case în orașul Ocnei și o casă în Craiova, în mahalaoa Obedeianului. Preda avcă fiu pe Nicolae Predescu, șetrar, în vârstă de 24 de ani, deci născut la 1805, în satu Călimănești și care ședeă cu tatăl său în orașu Ocnei.

Așa dar numele de familie al faimosului legist «Nestor» (poate o poreclă dată de vre-un dascăl al său grec) eră Predescu. Eră născut la 1766 la Craiova și eră fiu al lui Macarie ieromonahul. A avut un frate mai mare, Preda Predescu care, dela soția sa Dumitrana, a avut un fiu Nicolae.

I. C. FILITTI

Postelnicul Ianache. — În *Revista istorică*, anul XIII (1927) p. 376, d. Sever Zotta menționează pe «Ianache postelnic al lui Vasile Lupu, grec, de care ni amintește Bandinus că ar fi restaurat biserica catolică din Iași. A-

cesta pare să fi fost Ienachi Paladi, postelnic în 1646 și se pune întrebarea dacă nu este a se identifica cu Ienache mare postelnic, restauratorul bisericii Sf. Sava din Iași, nepotul răposatului (1625) Scarlatos din C-pol, care pare să fi fost «Gealepul», socrul lui Alexandru Vodă Coconul și al lui N. Mavrocordat tatăl Exaporitului».

Amintesc că acest din urmă Ianache este *Caragea*, după cum am arătat de mult în lucrarea «Arhiva G. Gr. Cantacuzino» p. 204, după cum a confirmat apoi d. Const. J. Karadja în Revista istorică VI (1920) p. 61-2 și după cum se vede și din spusele lui Paul de Alep (Călătoriile lui Macarie, trad. Cioran, p. 255).

I. C. FILITTI

Paseua Romanorum: Pabula Iulii Caesaris II.

În *Revista istorică* (XII p. 287), d. prof. N. Iorga face o serie de observațiuni critice cu privire la articolul nostru cu titlul de mai sus publicat în *Revista Arhivelor* No. 3 p. 383 și urm.

La aceste observațiuni ne permitem a răspunde următoarele:

1. Noi arătasem acolo, că pasagiul despre «*Paseua Romanorum*» trebuie pus în socoteala primordialei fântâni ungurești; iar cât privește tradiția ungară despre străvechimea Românilor Dacici, am desvoltat aceasta aiurea¹⁾.

Și d. Iorga în critică vede «recunoșterea de către Unguri a priorității Românilor în aceste regiuni»²⁾.

Textele deci se vor înrudi și se vor întregi, alăptându-se din aceeași fântână.

Kexa bunăoară ne spune, că sumedenie de popoare (*civitates*), obosite de prădăciunile Hunilor, au părăsit pământul

străbun; numai «*Blachii, cari fuseseră păstorii și iobagii lor*», rămânând de bună voe în Panonia!¹⁾.

Iar *Anonymus* zice, că după moartea lui Atila, au ocupat «*principii romani*» țara Panoniei până la Dunăre, unde au așezat pe «*păstorii lor*»²⁾.

Cine erau atunci acei păstori, dacă după tradiție n'au mai rămas acolo de cât *Blachii*?

Așa dar, cum Vlachii fuseseră păstoriile Hunilor, ei cată să fi fost și ai «*principilor romani*».

În ultimul moment aflu, că și un istoric ungar³⁾ se vede îndemnat a admite același tălc pasagiului în discuție, pe care noi l'am dat vreo câteva luni mai înainte.

Deci să ne fie ertat a crede, că traducerea lui «*ac*» prin «*adică*» a fost atât după logică, cât și după lexic, precum și după analiza textelor fericit aleasă.

2. Cât privește știrea despre «*Blöku-mannaland*», descoperită și publicată de noi acum 35 de ani, să ni se îngăduie

¹⁾ *Kexa*, Gesta Hungarorum în «*Florianus*, Hist. Hung. fontes domesticæ»; S. S. II., p. 65: «... Blachis, qui ipsorum fuere pastores et coloni remanentibus sponte in Pannonia».

²⁾ *Anonymus*, Gesta Hungarorum, ed. *Florianus*, op. cit., S. S. II., p. 12: «... Dicebat ... quod terra illa fuisset terra athile regi. Et mortuo illo preoccupassent romani principes terram pannonie usque danubium, ubi collocassent pastores suos».

³⁾ *K. Schünemann*, Die «Römer» des anonymen Notars, in «*Ungarische Jahrbücher*», Budapest 1926, VI., p. 451: «Es kann kaum ernstlich bezweifelt werden, dass dieser Ausdruck zunächst als Bezeichnung der Walachen zu dienen hatte. Nicht nur Simon von Kéza und die ungarischen Chroniken setzen ausdrücklich die Bezeichnungen «Römerherten» und «Walachen» einander gleich, sondern auch eine kurz nach 1300 von einem auscheinend französischen, sich längere Zeit in Südosteuropa aufhaltenden Ordensbruder, vielleicht einem Dominikaner, verfasste Beschreibung Osturopas»; p. 454: «Wenn er daher die *Blachii* und die *pastores Romanorum* nebeneinander nennt, so bedeutet das nur, dass er beide für gleichartige Völker hält».

¹⁾ *Gherghel*, Anonymus Belae regis notarius și cronicile ungurești despre Români, în «*Tinerimea română*» Buc. 1898.

²⁾ *Iorga*, op. cit., p. 287 jos.

a observa, că ea nu merită desconsiderarea¹⁾ ilustrului istoric și are neasemănat mai mare însemnătate decât «*Bolochovenii*», întrucât ea se valorifică a) priu ea însăși, fiind înglobată într'un mănușchiu de știri istorice și geografice, ca: amintirea împăratului bizantin *Alexios Komnenos* (1080—1118) (în text: «*Kirialax*, i. e. *Κύριος Ἀλέξιος*); a Dunării (i. t. «*Duna*»); a câmpiilor pecenege (i. t. «*Pezinavölu*»); apoi caracteristica, că «regele» «păgânilor» era *orb* (prezidentul la tron după alte fântâni, care fu orbit de *Alexios*)²⁾; b) a fost după cuviință apreciat de *I. Iung*³⁾ și de *A. D. Xenopol*⁴⁾; în fine c) fiindcă a găsit confirmarea strălucită într'o inscripțiune runică, tălmăcită de *Eklblom* și referită de acesta «cel mai de vreme» la sfârșitul secolului al XI-lea⁵⁾,

Cu această ocaziune vom rectifica data de 1118, ultimul an de domnie și de viață a lui *Alexios Komnenos*, în cea de 1094, data ciocnirii Bizantinilor cu barbarii dela nord⁶⁾.

Cât despre veracitatea Islandezului, istoricul literar *H. Paul* îl ridică alături de istoricii timpului nou⁷⁾. Iar relațiile cu consăngenii săi, Normanii vareagi, cari constituiau în timpurile acelea garda

palatului și urmau pe împărat și în luptă, le credem nemijlocite.

3. Această știre și dată nu suferă comparație cu *Bolochovenii*, și pentru motivul, că aceștia apar ca niște căpitanii răzlețe, referitoare, după nume, fără îndoială la o populațiune românească; pe când în relațiunea normană ni se vorbește de o țară a Românilor. Iar în privința cronologică *Bolochovenii* ating după aprecierea lui *Katuzniacki*, care i-a studiat¹⁾, abia anul 1130.

4. După scrutarea oșebitelor înțelesuri a termenului «*Romani*» la *Anonymus Belae*, cel întrebuițat în enumerarea popoarelor din «*Panonia*» răsăriteană desigur se putea referi mai apropiat la *Grecii bizantini* decât la *Romanii* din comitatele apusene, cari fugiau «in terra theutonicorum»,

Dar aceasta era pentru noi numai un popas în depănarea firului istoric. Cnm afirmațiunea nu numai a lui *Keza*, cum observă d-l *Iorga*, ci (prin deducere) și a croniceii primordiale ungurești despre «*Blachi*» — cari ca păstori și coloni ai Hunilor și apoi ai Romanilor ar fi rămas în *Panonia* din timpuri străvechi are un colorit local — și acei faimoși «*principes Romanorum*»²⁾ poartă toată factura unei tradiții locale.

Aceștia ar fi cu totul deplasați în imperiul absolut al Romeilor: în concepția acestora nu încăpeau vederile populațiilor slavo-mongoloide «scitice».

5. Iar dacă acești «romani principes» ai lui *Anonymus*, sprijiniți și de cei

¹⁾ *Iorga*, op. cit. p. 288 «*Snorri Sturleson* cu *Blökumannalud* din 1118 nu pare să aibă mai multă importanță (e un «*Islandes*») decât *Bolochovenii*, în notițele rusești».

²⁾ *Gherghel*, *Zur Geschichte Siebenbürgens*, Wien 1892, p. 28.

³⁾ *I. Iung*, *I. Gherghel*, *Zur Gesch. Sieb.*, în «*Mittheilungen d. In-tit. b. öst. Gesch.*», Innsbruck 1892, p. 526.

⁴⁾ *A. D. Xenopol*, în «*Revue historique*, Paris 1892, p. 395.

⁵⁾ *V. Bogrea*, în «*Anuarul de ist. naț.*» Cluj, 1926, p. 326.

⁶⁾ *Herzberg*, *Ges. h. d. Byzantiner*, Berlin 1883, p. 273; *Gelzer* la *Krumbacher*, *Gesch. d. byzant. Literatur*, p. 1017.

⁷⁾ *H. Paul*, *Grundriss d. g. rm. Philologie*, Strasburg 1901, II., p. 812: «*Snorri* ist als Historiker sei er Zeit vorausgeeilt und kann den Geschichtsforschern der Neuzeit zur Seite gestellt werden».

¹⁾ *Miklosich-Katuzniacki*, *Wanderungen d. Rumunen*, Wien 1879, p. 10.

²⁾ Cf. și *Schünemann*, op. cit., p. 451: «*Dass er d'e römischen Kaiser darunter verstand. ist nicht anzunehmen, da er sie sich offenbar als neben einander herscheidend vorstellt*».

³⁾ *ibidem* p. 452 par. i.: «*Diese Angabe wäre möglicherweise mit den principes Romanorum des anonymus Notars in Verbindung zu bringen*».

«*decem reges potentes* ¹⁾ in tota messia et panonia din «*Descriptio Europae orientalis*» a lui Anonymus *polon* vădesc o proveniență *locală*; cum de altă parte și denumirea «*Pascua Romanorum*», dată Ungariei, înainte de dascălecarea Ungurilor, după cele mai vechi tradiții cronicare ungare; — ni se va îngădui a vedea și în «*Pabula Iulii Caesaris*», numire dată aceleiaș Ungarie, menționată la *Odo de Dagilo*, însoțitorul lui Ludovic al VII-lea al Franței la 1147 prin această țară în cruciata a doua — aceiaș *proveniență locală*.

Această vedere reiesă și din altă considerație.

Ne putem întreba: Ce l'a făcut pe cărturarul francez a pomeni de *Iuliu Caesar*? Reflectii istorice nu face. Străbătând însă Ungarin s'a convins «de visu» de bogăția pășunelor ungurești; și atunci adaugă, ce auzise dela alții, că țara are imaș atât de întins, încât se spunea, că fusese acolo pășunea lui *Iuliu Caesar* ²⁾.

Această denumire enigmatică nepuținându-se despărți deci de cealaltă, mai străvezie, și negăsindu-i-se nici aiurea vreun temei, trebuie repusă în cadrul ei contimporan, spre a vedea, dacă din întregu-i, cu care ar sta în legătură, nu s'ar putea desprinde un înțeles apreciabil.

Datele istorice învederate, pretându-se a fi combinate nesilite, spre a înfățișa un tablou verosimil, aspiră a fi eșit din faza ipotezei ³⁾ și tânjesc, spre desăvârșirea lor, a fi verificate și din punct de vedere filologic — cu dragostea și interesul național și științific, ce comportă o chestiune atât de revelatoare din străistoria română.

DR. ILIE GHERGHEL

¹⁾ Vezi mai sus p. 235, n. 3.

²⁾ *Odo da Dagilo*, op. cit. l. c.: «Terra hec in tantum pabu osa est, ut dicantur in ea pabula Iuli Caesaris extitisse».

³⁾ *Bernheim*, Lehrbuch d. hist. Metode, Leipzig 1903, p. 576—577.

Cifrul lui Șerban Cantacuzino.

În arhiva ministerului de interne din Viena se află două acte dela Domnul Munteniei Șerban Cantacuzino, scrise cu alfabet cifrat. Unul este o scrisoare datată din București 16 Aprilie 1687, adresată împăratului Leopold I, în care Domnul își exprimă dorința de a lupta alături de imperiali contra Turcilor, iar celălalt este din 5 Decembrie 1687 și anunță trimiterea episcopului din Nicopol ca împuternicit pe lângă curtea din Viena.

Amândouă actele sunt scrise în întregime cu alfabet cifrat și au și transcrierea făcută pe vremuri în cancelaria imperială, care posedă cheia cifrului.

De oare ce s'ar putea ca și alte acte dela numitul Domn să fie scrise cu acest alfabet, am căutat să găsim cheia cifrului și reușind s'o descoper, dau aici întreg alfabetul cifrat al lui Șerban Cantacuzino, împreună cu literile corespunzătoare din alfabetul nostru:

Ɐ	Ɱ	Ɑ	ⱬ	Ⱪ	ⱨ	Ⱨ	ⱦ	ⱥ	Ɽ	Ᵽ	Ɫ	ⱡ	Ⱡ	ⱟ	ⱞ	ⱝ	ⱜ	ⱛ	ⱚ	ⱙ	ⱘ	ⱗ	ⱖ	ⱕ	ⱔ	ⱓ	ⱒ	ⱑ	ⱐ					
A	B	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	R																			
Ɱ	Ɑ	ⱬ	Ⱪ	ⱨ	Ⱨ	ⱦ	ⱥ	Ɽ	Ᵽ	Ɫ	ⱡ	Ⱡ	ⱟ	ⱞ	ⱝ	ⱜ	ⱛ	ⱚ	ⱙ	ⱘ	ⱗ	ⱖ	ⱕ	ⱔ	ⱓ	ⱒ	ⱑ	ⱐ						
S	T	U	Z	SEMNĂTURA DOMNULUI:																														
Ɱ	Ɑ	ⱬ	Ⱪ	ⱨ	Ⱨ	ⱦ	ⱥ	Ɽ	Ᵽ	Ɫ	ⱡ	Ⱡ	ⱟ	ⱞ	ⱝ	ⱜ	ⱛ	ⱚ	ⱙ	ⱘ	ⱗ	ⱖ	ⱕ	ⱔ	ⱓ	ⱒ	ⱑ	ⱐ						

LEON RUZICKA

Coroana lui Ștefan Boeskai.

În urma încheerii tratatului de la Trianon (4 Iunie 1920) între România, ca moștenitoare a fostei monarhii Austro-Ungaria, și între Ungaria de astăzi, s'au ivit o mulțime de chestiuni de drept istoric, arhivistic și artistic.

Din toate chestiunile, de felul amintit mai sus, aproape nici una n'a fost rezolvată, cu toată dreptatea și bunăvoința României.

Așa între alte chestiuni de drept istoric, deasemenea nerezolvată, este și

acea privitoare la posesiunea coroanei fostului Principe al Transilvaniei, Ștefan Boeckai (1605—1606).

Boeckai a fost un nobil din Transilvania, la început prieten al Austriacilor, mai pe urmă dușmanul lor cel mai înverșunat.

Turcii, stăpânitori pe vremea aceia pe o foarte mare parte din Ungaria și suzerani ai Transilvaniei, vroind să profite de dușmănia lui Boeckai în contra Habsburgilor au căutat să-l atragă de partea lor.

De aceia sultanul Achmed I-ju i-a trimis, prin Lala Mahomed Pașa, o coroană de aur bătută cu pietre scumpe, cu care aveau să-l încoroneze ca principe al Transilvaniei, în speranța de a-l face să dorească și partea Ungariei de sus ce rămăsese Austriacilor.

După moartea lui Boeckai (26 Decembrie 1606) coroana aceasta ajunsese în stăpânirea rudei sale Balint Homonai Drugeth care o păstră ascunsă în castelul din Sarospatak. Murind Homonai, palatinul Thurzo, o luă în 1610 și o duse la Viena, predând-o împăratului Mathias, care o ceruse încă din 1609.

De atunci coroana se păstrează la Viena în tezaurul imperial, care după 1919 a rămas în stăpânirea Republicii federative Austriace.

Rezultă din cele expuse mai sus, că această coroană a fost a Transilvaniei și că a fost păstrată la Viena, nu cu titlul de proprietate ci numai spre conservare.

De altfel Republica federativă austriacă nu ridică nici o obiecțiune în privința dreptului de proprietate românesc asupra acestei coroane și aceasta cu atât mai mult cu cât dreptul nostru de

proprietate reese și din inventarul tezaurului.

Iată ce găsim trecut în inventarul fostului tezaur imperial la No. 1109, făcut în 5 Mai 1619, după moartea împăratului Mathias.

«Ein Siebenbürgische ganz guldene cron, Persianische arbeits, sodem Potzgai (Ștefan Boeckai) imaufang durch den Türggischen Kaiser präsentirt und hernachmahls durch den palatino Turcho (Georg Turzo) ihrer maj. geliefert worden, darinnen klein und grosse turges (Türkise) 32 türges, 89 robincorn, klein und gross, 64 schmerall (smaragde), klein und gross, 22 robinpallas (un fel de rubine puțin mai albe) und dann in allen 281 stückh cartenperl (perle, pe o parte drepte), obenauf ein schönen grossen schmerall in einem doppletten fueterall.»¹⁾

O coroană transilvană, nu ungară, cum pretind astăzi Ungurii, cari dacă ar fi avut vreun drept de proprietate asupra acestei coroane, ar fi cerut-o încă din 1790, imediat după moartea lui Iosif al II-lea, după cum au cerut coroana sf. Ștefan.

Nu rămâne de cât ca guvernul nostru s'o ceară și s'o ridice cât mai repede spre a o păstra în mnzeul nostru; coroana fiind patrimoniul nostru sfânt și drept.

MIHAIL POPESCU

¹⁾ O coroană transilvană, de aur, lucrătură persiană, ce a aparținut la început lui Ștefan Boeckai, dată fiindu-i de sultanul turcilor, apoi adusă Maiestății Sale (Mathias) de către palatinul Thurzo; Având 32 de turcuoase mari și mici, 89 de rubine mari și mici, 64 de smaralde mari și mici, 22 de rubine mai deschise, apoi 281 de jumătăți de perle, iar deasupra un smarald mare și frumos.